

Педагогічні науки

УДК 371.13

Клименко Світлана Іванівна

*кандидат педагогічних наук,
завідувач науково-дослідного відділу*

Таврійський національний університет імені І.В. Вернадського

Клименко Светлана Ивановна

*кандидат педагогических наук,
руководитель научно-исследовательского отдела*

Таврийского национального университета имени И.В. Вернадского

Klymenko Svitlana

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Head of the Research Department*

V. I. Vernadsky Taurida National University

**ВЖИВАННЯ СТИЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ В КОНТЕКСТІ
ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ ПРО ЗООІДИОМИ ЯК ОДНА ІЗ
СКЛАДОВИХ КОМУНІКАТИВНОГО ПРОЦЕСУ СЕРЕД
КУРСАНТІВ ТА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПРАВООХОРОННИХ
СФЕР**

**УПОТРЕБЛЕНИЕ СТИЛИСТИЧЕСКИХ СРЕДСТВ В КОНТЕКСТЕ
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ РЕЧИ О ЗООИДЕОМАХ КАК ОДНА ИЗ
СОСТАВЛЯЮЩИХ КОММУНИКАТИВНОГО ПРОЦЕССА СРЕДИ
КУРСАНТОВ И БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ
ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ СФЕР**

**THE USE OF STYLISTIC MEANS IN THE CONTEXT OF
PROFESSIONAL SPEECH ABOUT ZOIODIOMAS AS ONE OF THE
COMPONENTS OF THE COMMUNICATIVE PROCESS AMONG
CADETS AND FUTURE LAW ENFORCEMENT PROFESSIONALS**

Анотація. У статті розглянуто основні правила комунікативної поведінки; сформульовано положення, на яких повинна ґрунтуватись мовна підготовка майбутнього правоохоронця. Основну увагу зосереджено на необхідності вдосконалювати навички мовної вправності, формуванні усвідомлення мови як одного з інструментів впливу на слухача. Розроблено ряд практичних завдань, що сприяли б збагаченню мовного словника за рахунок фразеологічного варіювання. Наголошено, що використання стилістичних засобів в контексті професійного мовлення про зооїдіюми являється обов'язковим для всіх, хто дбає про свій мовний рівень та престиж професії правоохоронця. Стаття несе практичний та виховний ефект. Піднімає питання про доцільність вживання сталих виразів в професійній сфері. Спрямована на викладачів ВНЗ, курсантів, магістрів, аспірантів.

Ключові слова: мовна підготовка правоохоронця, інструменти впливу, професійне мовлення про зооїдіюми.

Аннотация. В статье рассмотрены основные правила коммуникативного поведения; сформулированы положения, на которых должна основываться языковая подготовка будущего правоохранителя. Основное внимание сосредоточено на необходимости совершенствовать навыки языковой сноровки, формировании осознания языка как одного из инструментов воздействия на слушателя. Разработан ряд практических задач, способствующих обогащению языкового словаря за счет фразеологического варьирования. Отмечено, что использование стилистических средств в контексте профессиональной речи о зооидиомах является обязательным для всех, кто заботится о своем языковом уровне и престиже профессии милиционера. Статья несет практический и воспитательный эффект. Поднимает вопрос о целесообразности применения устойчивых выражений в

профессиональной сфере. Направлена на преподавателей вузов, курсантов, магистров, аспирантов.

Поскольку коммуникативная компетенция будущего специалиста, к тому же, остается одной из основных проблем в вузах, наше внимание и усилия будут настроены на разработки К.В. Балабуха, А.Н. Бандурки, И. В. Ващенко, И. С. Войцеховской, Т.В. Гороховской, И.П. Дроздовой, Н. П. Довгань, М.М. Исаенка, В. М. Кукушина, Л. Н. Коновалова, В. С. Малахова, В. Н. Панферова, М.И. Пентилюк, Я. В. Подоляка, И. Риданова, Т. Рудюк, В. И. Ряшка, Л.Д. Столяренко, Ф. И. Хмиля, где вопросы этической культуры, нравственно-патриотического воспитания, социо-культурного компонента, профессиональной языковой подготовки как нельзя лучше освещены. Так как с точки зрения теории фразеология уже достаточно изучена, профессиональный вопрос требует дополнительного освещения.

Таким образом, предлагаемая статья поднимает ряд вопросов, связанных с профессионально-ориентированным обучением. Путем лингводидактических упражнений решает вопрос выразительности речи курсантов, которые в будущем станут работниками правоохранительной сферы.

Ключевые слова: языковая подготовка милиционера, инструменты влияния, профессиональная речь о зооидиомах.

Summary. The article deals with the basic rules of communicative behavior; formulated the provisions on which the language training of the future law-enforcement officer should be based. The main attention is focused on the need to improve language skills, forming awareness of language as one of the tools of influence on the listener. A number of practical tasks were developed that would help to enrich the vocabulary through phraseological variation. It is stressed that the use of stylistic means in the context of professional broadcasting of zoiodioms is obligatory for all who care about their linguistic

level and prestige of the profession of law enforcement. The article has a practical and educational effect. Raises the question of the expediency of using sustainable expressions in the professional field. Directed to university lecturers, cadets, masters, post-graduate students.

As the communicative competence of the future specialist, besides, remains one of the main problems in the higher education, our attention and efforts will be adjusted to the development of K.V. Balabukha, O.M. Bandura, I.V. Vashchenko, I. S. Voitsekhivska, T.V. Gorokhovskaya, I.P. Drozdova, N.P. Dovgan, M.M. Isaenka, V.M. Kukushina, L. M. Konovalova, V. S. Malakhova, V. N. Panferova, M. I. Pentilyuk, Ya. V. Podolyak, I. Ridanova, T. Rudyuk, V. I. Ryashka, L. D. Stolyarenko, F. I. Khmila, where the question of ethical culture, moral patriotic education, socio-cultural component, professional language training is not well-lit. Because from the point of view of the theory, the phraseology has already been sufficiently studied, and the professional issue needs additional coverage.

Consequently, the proposed article raises a number of issues related to professionally oriented learning. By way of linguodidactic exercises, they solve the issues of expressing cadets' speech, which in the future will become law enforcement officers.

Key words: *language training of the law enforcement officer, instruments of influence, professional speech about zooidios.*

Постановка проблеми. Реформування системи правоохоронних органів є достатньо важливим кроком усіх закладів вищої освіти із відповідними профілем навчання. Вимоги суспільства до силовиків змушують працівників правоохоронних структур перебувати в ситуації постійного вибору й адаптації до нестабільних політичних, економічних, соціальних ризиків професії. «Одночасний розвиток інформаційних

технологій», вимагає швидкого «професійного й особистісного розвитку фахівця» [20, с. 9-19].

Ефективність мовного навчання напряму залежить від методики викладання та модернізації навчального процесу. Уміння думати, зіставляти – одна із стратегій майбутнього працівника.

Враховуючи те, що процес комунікації напряму залежить від лінгвістичних знань та мовленнєвих умінь, у зв'язку з чим, формування професійно-мовної особистості засобом зоодіом, вважатимемо відходженням від загальноприйнятних норм та правил.

«Чим доречніше кожен з мовців послуговується мовою», «тим швидше й легше він встановлює контакти з іншими» [9, с. 19].

«Добре, красиво розмовляє тільки людина, яка засвоїла, крім норм літературної мови, велику кількість образних її засобів, зокрема засобів художньої виразності, бо тільки оволодіння ними може зробити правильну мову влучною, багатою, красивою...» (А. Коваль).

Оскільки «у впливі мови на людину розкривається законність її форм, а у впливі людини на мову – принцип свободи» [16, с. 396], «формування й розвиток професійного мовлення» стилістичними «засобами української мови» має стати «остаточним і головним» [12, с. 113].

Іншими словами, освіта в ХХІ повинна стати тією провідною ланкою, що орієнтуватиметься на задоволення професійних інтересів, культуро-мовних потреб фахівця (Див. Закон України «Про вищу освіту» від 1.07.2014 № 1556-VII; Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 рр., затверджену Указом Президента України від 13.10.2015р. №580/2015; Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. № 580-VII, наказ МВС України «Про затвердження Правил поведінки та професійної етики осіб рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ України» від 22 лютого 2012 р. № 155; Етичний

кодекс працівника ОВС України від 5 жовтня 2000 р. № 7, наказ МВС України «Про невідкладні заходи підвищення рівня загальної та професійної культури поведінки працівника ОВС» від 29 квітня 2001 р. № 322; Стратегію популяризації державної мови на період до 2030 року «Сильна мова – успішна держава» тощо) [18; 4; 19].

Мета статті. З'ясувати сутність мовної підготовки курсантів; дати певну суму знань, мовленнєвих умінь, навичок.

Оскільки різноманіття мовних засобів зумовлено різними життєвими обставинами, ставимо за необхідне продемонструвати їх курсантам, що є не стільки носіями мови, а й, безпосередніми учасниками комунікативних ситуацій.

Вважаємо, що комунікативна компетенція не може бути досягнута без цілковитого оволодіння мовою та її фразеологічним складом, а нестандартні, «творчі мовленнєві дії», лише стимулюватимуть майбутніх правоохоронців до прийняття тих чи інших рішень [10, с.10].

Іншими словами, словотворчість має стати «інструментом впливу», «естетичного, морального та культурного виховання», що у рамках педагогіки дозволить виховувати курсантів «силою слова» стосовно «різних сфер людської діяльності» [1, с. 2].

Цієї ж думки дотримується й Н.Колетвинова, яка професійному мовленню надає чинного місця в новій системі мовної освіти. На погляд вченої, рівень професійних комунікативних вмінь часто залежить від ідіоматичного ступеня мовлення, що спирається на ФО, які мають значний вплив на усі загальноприйняті «характеристики професійного спілкування» [11], що «характеризують мовця не тільки як інтелектуальну особистість, але й мовну – людину, яка добре володіє усіма барвами усного слова й доречно ними користується», без особливого напруження [14, с. 148].

Оскільки **актуальність питання** зумовлена появою в мові новотворів та їх семантичною переорієнтацією для використання в подальших комунікативних цілях. Мета викладача-мовника полягає у тому, щоб навчити курсантів користуватись багатством фразеологічного словника, що проявляється в комбінації постійних словесних знаків в межах їхньої професійної діяльності.

Очевидно, знання мови та культури ділового спілкування не можуть бути пріоритетними лише для філологів, вони мають стати обов'язковими для всіх, хто дбає про свій фаховий престиж та соціальний рівень.

«Спілкуючись, людина змінюється, відмовляється від певних звичок у власній поведінці, передусім у мовленнєвій, бо по-різному сказане навіть теж саме слово неоднаково впливає на співрозмовників, неоднозначно налаштовує їх. Вихована людина прагне сформувати в собі не будь-які, а тільки соціальні й етично позитивні мовленнєві навички, бо лише ними формується позитивність у спілкуванні однієї особи іншою» [9, с. 20].

Таким чином, прагнучи змінити загальні стереотипи щодо сприймання фразеологізмів, услід за М. Джаграєвою [5], вчителю-мовнику, слід провести пряму паралель між синонімами та їх варіантами задля кращого розуміння курсантами різниці з одного боку та їх вмінням правильно застосовувати з іншого, що в свою чергу допоможе розширити хід їхньої думки та уникнути загальноприйнятих мовних штампів.

Отже, налаштовуючись на дослідження оновленої семантики та структури зоодіом в межах практичних занять з фразеології, викладачу-словеснику, більше уваги варто приділити явищу синонімії з усіма можливими його варіантами, що має на меті допомогти «редагувати власні й чужі висловлювання, збагачуючи їх національно-орієнтованими мовними одиницями» [8, с. 8].

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідженню вдосконалення мовної поведінки правоохоронця віддали належне такі

вітчизняні та зарубіжні вчені, як І. В. Ващенко, І. С. Войцехівська, Т.В. Гороховська, Н. П. Довгань, В. М. Кукушин, Л. М. Коновалов, В. С. Малахов, В. Н. Панферов, Я. В. Подоляк, І. Риданов, В. І. Ряшко, Л. Д. Столяренко, Ф. І. Хміль, та ін.

Зважаючи на те, що синонімія представляє невичерпне мовне багатство, вживання її засобів майбутніми фахівцями допоможе яскраво й точно передати думки, створити нестандартні комунікативні ситуації, що характерні для розмовного стилю, бо «мова в її використанні є вільною й варіативною змогою людини» [22, с. 381].

У цьому плані доцільно згадати М. Рильського, який зазначав, що багатство синонімів – одна з питомих ознак багатства мови взагалі, а їх уміле користування – тобто вміння поставити саме, то слово і саме на тому місці – невід’ємна прикмета доброго стилю, докончена риса справжнього майстра.

І, навпаки, бідність словника мовця, безбарвність та неточність його мовлення вказує на незнання синонімічного матеріалу.

Недарма Л. Булаховський у своєму дослідженні наголошував на тому, що «вміння розповідати так, щоб мова містила різноманітність схожих елементів думки, потрібних для спеціального посилення враження, і таких, які необхідно виникають як опорні моменти думки, що розгортається, передбачає високу мовну культуру ...» [23, с. 45], що охоплює усі сфери мовленнєвої діяльності. Як сказав Сократ: «Коли слово не б’є, то і палиця не допоможе» (Сократ).

Водночас, погодимося із тим, що саме в синонімах можна знайти найбільш приховані як комунікативні, так і увиразнювальні моменти, недооцінка яких може призвести до повного занедбання та знебарвлення мови, що в свою чергу утруднюватиме висловлювання думки та не відповідатиме найвибагливішим засобам комунікації.

Як приклад, візьмемо слова Г. Винокура, який наголошує на тому, що в контексті живого мовлення не можна знайти жодного становища, в якому було б все одно, як сказати, бо кожна характерна ситуація в спілкуванні передбачає особливу функцію того чи іншого фразеологізму [11].

Оскільки фразеологічні синоніми покликані задовольняти прагнення мовців у плані красномовства, тож для піднесення культури їх мовлення слід залучити курсантів до користування послугами словника, що покликаний допомогти усвідомити та упорядкувати усе багатство мовних знаків, що, услід за М.П. Муравицькою, допоможе «з вибором найдоцільнішого варіанта» з позицій діалектики форми та змісту [13, с.31], аби почуватися у мові невимушено – «як риба у воді».

Адже ні для кого не секрет, що фразеологізми «можуть надавати доброзичливо-жартівливе забарвлення професійно-орієнтованому мовленню, що знімає негативні елементи спілкування» [1, с. 3].

Бо крім того, що «аналіз різноманітних видів мовної діяльності дозволяє розглядати фразеологізми як засіб створення яскравого мовлення, яке запам'ятовується», він спрямований «на успішне досягнення взаємодії між тими, хто спілкується та одержання позитивного результату від проведених викладачем бесід» [1, с.3].

«Ось чому культурний фон мови такий важливий», і саме чому, «мова не може вивчатися ізольовано», «як набір лексичних одиниць і граматичних правил» [7, с.32].

Цілком очевидно, що лише методом спілкування можна співставити свої дії з поведінкою інших [6].

Крім того, «фразеологічні синоніми передають найтонші відтінки в характеристиці людей, відтворюють особливості того чи іншого явища, події, характеру» [21, с.122].

Не випадково в українській мові існує цілий ряд фразеологізмів розмовного фонду на означення поняття людина невизначеного характеру, невизначених здібностей: ні риба – ні м'ясо; ні гава – ні пава; ні грач – ні помагач, що в професії правоохоронних органів займають неабияку роль.

Сюди ж можна віднести синонімічні фразеологізми, що визначають людську байдужість: хай вовк траву їсть; наше діло півняче: проспівати, а там хоч не розвідняйся; лінь: горобців лічити; собак ганяти; коту хвіст крутити; комарів прив'язувати; нікчемність, людську порочність: паршива вівця; темна конячка; хитрий лис; заяча душа; хитрість, лицемірство й підступність: вовк змінює шкуру, але ніколи свою натуру; у вічі, як лис, а поза очі, як біс; дивиться лисичкою, а думає вовком; знає кобила, що віз поломила; знає кіт, чиє сало з'їв.

Про питання моралі, довіри й добропорядності говорять і інші синонімічні пари: не давай зайцеві моркву берегти, а лисиці курей стерегти; занадився журавель до бабиних конопель; занадився вовк до кошари.

Серед яких чимало й таких, що викривають людську тупість, необізнаність, незграбність: не будь бараном, то й вовк не з'їсть; був би послом, якби не вдався ослом; послухав цапа – і сам у барани попав; сюди ж можна віднести: із нього користі, як із цапа молока; від козла ні шерсті, ні молока; захотів молока від бика; як баран в аптеці; як свиня в апельсинах; як сорока в сливах; тощо.

Оскільки довгий ряд фразеологізмів характеризує необмежену людську владу, викладачу слід звернути увагу курсантів на такі синоніми, як: гладкий кіт, мишей не ловить – бізнесмен, політик, що живе у розкоші; птах високого польоту – дуже впливова людина; велика рибка в маленькій воді – сама поважна особа в маленькій організації; бик забув, як телятком був – бути хазяїном становища. І тут же запропонувати цілий ряд зооідіом, що представляють соціальний статус людини: знайся кінь з конем, а віл з

волом; далеко куцому до зайця; осла пізнають по вухах, ведмедя – по лапах; видно зайця по вухах; знати лисицю по хвості; з вола дві шкури не деруть; і голу вівцю не стрижуть; тощо.

Щодо інших синонімічних рядів, то величезну кількість становлять іменні фразеологізми, що означають людський досвід: стріляний горобець; морський вовк; битий жук; собаками підшитий; у ту же пастку двічі лисицю не загониш; старого горобця на м'якуші не проведеш, що мають допомогти майбутньому правоохоронцю (слідчому) пізнати істинну людську сутність.

Щодо поняття ворожнечі, то його добре розкриває група синонімів на зразок: жити як собака з палкою або жити як карась із щукою – які демонструють часту сварку та непримириму боротьбу; інший приклад: у вічі, як лис, а поза очі, як біс; дивиться лисичкою, а думає вовком; гадюча змія – що означають затаїти на когось злість; сюди ж можна віднести: не вір собаці, бо вкусить; гадюка як не вкусить, то засичить; і, нарешті: заснула щука, а зуби не сплять – що є свідченням неприязні до когось.

Дещо рідше зустрічаються фразеологічні синоніми, що розкривають людину в скрутних обставинах: як риба без води; як пташка в клітці; тощо.

Викликають певні занепокоєння й синоніми на зразок: пустити червоного півня – про пожежу; у свинячий голос – кричати про небезпеку; хоч вовком вий та свині не до поросят, коли її смалять – відчувати щось погане.

Якщо ми говоримо про професійне мовлення майбутніх фахівців, то тут варто звернути увагу ще на одну групу синонімів таких як: ловити рибу в каламутній воді; робити ведмежу послугу – що означають займатися марною справою.

Оскільки «формування професійно досконалого мовлення значною мірою визначається естетичним потенціалом людини, його здатністю

високо цінувати і примножувати досягнення художньо-перетворювальної практики» [7, с. 29].

Безумовно, таке використання синонімічних засобів у фразеології розмовного професійного мовлення має допомогти мовцю, а в нашому випадку правоохоронцю не тільки показати свою манеру мовлення, а й, уникаючи тих чи інших повторів, створити певний відповідний настрій задля більш точної передачі інформації опоненту розмови.

Адже «естетична функція мови» як така, має «збагатити комунікативну, розвинути мисле творчу та надати професійному мовленню» більшої «яскравості і виразності» [7, с. 30].

Безперечно, що «недоречні, необдумані слова в комунікативних актах» лише спровокують «неясність думки, пусті й нецікаві розмови» [21, с. 124].

Враховуючи те, що кожна із фразеологічних одиниць синонімічного ряду відрізняється власним ступенем ознаки, її пряма функція покликана нести емоційне навантаження задля піднесення думки промовця.

На розширенні «можливостей передачі думки шляхом активного засвоєння носіями мови синонімічних засобі», наголошує й Муравицька М.П. [13, с.31].

Очевидно, що «формування професійно значущих комунікативних навичок і вмінь усвідомлюється як невід'ємна складова комплексної підготовки фахівця, його загальної і професійної культури» [7, с. 31].

Зважаючи на те, що стилістичні синоніми трапляються значно частіше, а ніж семантичні, оскільки відрізняються своїм емоційним забарвленням та сферою їх вживання у мовному потоці, це в свою чергу має допомогти відтворити живе народне мовлення та особливості людей того чи іншого роду занять. В даному випадку мова йде про працівників правоохоронних органів, що в межах своєї професійної діяльності, спілкуються з різними соціальними групами.

Разом з тим, проведений аналіз ще раз показав, що фразеологічні синоніми не тільки конкретизують те чи інше поняття, а й допомагають сконцентрувати увагу курсантів на багатстві семантичних відтінків задля кращого досягнення колориту й експресії мовного звучання, що на думку Пономаріва, пов'язане із людським пізнанням навколишньої дійсності та «дедалі глибшим осягненням ознак, властивостей, рис» оточуючих нас речей [15, с. 55].

Таким чином, при вивченні сполучуваності зооїдом ми маємо такі семантичні варіанти, що значною мірою збільшать зону семантичного простору, в якому усі близькі за значенням слова зможуть вступати в різні синонімічні ряди.

Оскільки одним з таких прикладів можуть служити ФО, що позначають людські недоліки, курсантам слід звернути увагу на такі варіанти: личить як корові сідло = личить як волів сідло = личить як свині сідло = личить як свині хомут = личить як свині наритник; або ж: гарна як свиня під лопухом = гарна як свиня в коралах = гарно як свині в намисті; безкультур'я: свиня не з'їсть не покачавши = свиня не з'їсть не обваляє; невдячності: вовка як не годуй, а він усе в ліс дивиться = скільки вовка не годуй, а він у ліс дивиться; байдужості: холодний, як змія = холодний, як жаба; тупості: дивиться як баран на нові ворота = дивиться як козел на нові ворота = дивиться як корова на нові ворота = дивиться як теля на нові ворота; козяча голова = бараняча голова; інший варіант: кобила з вовком ганялась та вовкові в зуби попалась = кобила з вовком тягалась – хвіст та грива осталась; і нарешті: пропав ні за собаку = пропав ні за цапову душу; як курка в борщ = як муха в сметану; не права коза, що в ліс пішла = не права корова, що в ліс пішла; не прав вовк, що козу з'їв = не прав ведмідь, що корову з'їв; впертості: впертий як баран = впертий як осел = впертий як козел; ліні та неробства: кіт з хати – миші на стіл = кіт з хати – миші танцюють; як кіт в маслі = як кіт в сметані; хвальковитості: кожна жаба

своє болото хвалить = кожна лисиця свій хвостик хвалить; гордості: півником ходити = гоголем ходити = журавлем ходити; інтриг та пліткарства: собака бреше, а вітер несе = собака бреше, а кінь іде; з комара робити вола = з комара робити слона = робити з мухи слона = робити з мухи бугая = робити з мухи вола; від голови риба смердить = від голови риба гниє; хитрості: витися лисом = викручуватися в'юном; леститься, як кішка = леститься, як собака; підступності: ведмежа натура = вовча натура; віроломства: повадиться вовк до кошари, то все стадо перебере = знадиться лис у курник, то всі кури поносить; та ін.

Щодо інших фразеологізмів, то тут варто відзначити й такі варіанти, як: вовка не треба кликати з лісу, він сам прийде; про вовка промовка, а вовк іде; ми про вовка, а вовк суне – про когось небажаного; або аби вовк ситий і баран цілий = аби вовк ситий і коза ціла; і кози ситі, і сіно ціле = і коза сита, і капуста ціла – про неврівноважену людину; минулася котові Масниця = не все коту Масниця – про особу, яка буде покарана; коти шкребуть на серці = миші шкребуть на серці – про її психічний стан; великій череді вовк нестрашний = дружній череді вовк не страшний – про почуття єдності та дружби; і навпаки: два коти в одному мішку не помиряться = два ведмеді в одному барлозі не живуть; жити як кіт з собакою = жити як кіт з мишею – про людську ворожнечу; знай козо своє стійло = знай кобило своє стійло; бикам хвости крутити = волам хвости крутити – про соціальний статус; стріляний горобець = стріляний заєць = стріляна ворона; битий вовк = битий заєць; з'їсти собаку = з'їсти кішку = з'їсти вовка = з'їсти свиню – про людський досвід; і тут же: старий віл борозди не псує = старий кінь борозди не псує; старий собака дурно не гавкає = старий пес дарма не бреше; і нарешті: старий кінь = старий лис = старий горобець – про вікові категорії.

На останньому етапі з практики мовлення, викладачу-мовнику слід звернути увагу курсантів на те, що варіації як такі, не тільки не змінюють

остаточний зміст зоодіом, а лише підсилюють їх стилістичне та емоційне забарвлення, що в умовах комунікативного підходу до навчання, створює неабиякий увиразнювальний ефект.

Завершенням будь-якої роботи повинно стати практичне завдання, яке має допомогти перевірити рівень розуміння засвоєного матеріалу відповідно до заданої ситуації. Очевидно, «чим важливіша для кого діяльність думки, тим більше він буде цінити знахідку відповідного слова» [17, с. 98].

Така «мета комунікації може зумовити необхідність вибору мовних засобів», а «там, де є обдумування, там є й естетика мови» [2, с. 36].

В даному випадку мова йде про офіційно-ділове усне мовлення майбутніх правоохоронців, що включає «складну систему мовних засобів» «в різних жанрах мовлення», як от: «спілкування в колективі, прийом відвідувачів, ділові наради»; тощо, де «в усіх ситуаціях мовець повинен враховувати специфіку усної форми мовлення», бо «вона, як відомо, є первинною, інтонаційно й лексично багатою» [14, с. 148]. Адже як правило, «певні труднощі виникають у мовця при конструюванні висловлювань, що мають точно відбивати думки й при цьому бути різноманітними» [14, с.148].

Оскільки відкритість мови правоохоронних органів як системи виявляється у наявності в правових текстах та офіційних ситуаціях поряд із професійною лексикою загальноживаних слів. Наше завдання полягатиме у тому, аби прослідкувати особливості сприймання та використання зоодіом, що містять різні значеннєві відтінки. Вправи, де б курсантам пропонувалося переконатися, що засобами синонімії можна користуватися у всіх ділянках мовного життя могли б стати гарним тому прикладом:

Послухай викладача та обери один із запропонованих ним варіантів:

Уявіть, що у вашому колективі з'явилась нова людина і ви як (старий лис, морський вовк, стріляний горобець), маєте ввести її в курс усіх справ, аби та не почувалась (як баран в аптеці, як слон в ювелірній лавці, як свиня в апельсинах). З усіх сил ви намагаєтесь пояснити їй, що не всі люди в нашому суспільстві дотримуються правових норм, більшість з них є (підступними зміями, хитрими лисами, суцими вовками), що живуть за вовчими законами. Адже, ні для кого не секрет: з вовками жити по вовчому вити. Що в ході слідчих дій, доведеться мати справу не тільки із трамвайними зайцями, а з сусідами та подружніми парами, що живуть (як кіт з собакою, як кіт з мишею, як два кота в мішку), а ще краще, із людьми з темним минулим, що асоціюються з (паршивими вівцями, темними конячками, вовками в овечій шкурі). Згадаймо відомий вислів: в ночі всі коти бурі. Тож, аби на новому місці почуватись (як заєць в моркві, як риба в воді, як кіт в маслі), треба (не горобців лічити, не собак ганяти, не раків пекти), а старанно (працювати як віл, бігати як солоний заєць, крутитись як муха в окропі) аби не (червоніти як індик, як рак, як півень) за проведену роботу.

Закінчи в усній формі діалог

Обвинувачений:

- Бачиш, хотів голову під суд. Кого? Сидора Мироновича?
_____ (Далеко собаці до зайця;
Далеко куцому до зайця) (Б. Харчук. Межі і безмежжя.).

Слідчий:

- Та що це ти, в білій гарячці, допився до
_____ (собачого паліччя; зеленого змія;
кошачого няву)?.. (М. Понеділок. Многая літа.)

- Ніхто _____ (ні на якій козі до тебе не під'їде;) (М. Малиновська. Полісся.).

Свідок:

- Він і раніше вельми сердився, коли ішов на "так чи ні". І норотивив знайти середину, і тим _____ (тримався на волах (на коні, на козі)). (Б. Олійник. Про середину.).

Обвинувачений:

- Доля химерна, мої панове! Її й _____ (конем не об'їдеш; конем не доженеш) (Б. Лепкий. З-під Полтави до Бендер).

Ключ: далеко куцому до зайця; зеленого змія; ні на якій козі до тебе не під'їде; тримався на коні; конем не об'їдеш.

Прочитай розповідь дільничого. Добери найбільш вдалий фразеологізм:

Ми тим часом (собак дражнили; гав не ловили; давали горобцям дулі; коту хвіст крутили), розсипалися по лісі та до нової греблі (М. Старицький. Кармелюк.). ..., не думай, що ми оце заїхали аж на край світу, (куди Макар телят не гнав; де козам роги правлять; куди і ворон не занесе кості;) твоїх знайомих (І. Нечуй-Левицький. Князь Єремія Вишневецький.). Тепер на запустілих садибах вигнало такі бур'яни, що (хоч вовків (собак) ганяй) (І. Цюпа. Дзвони янтарного літа). Весною буває так, що ми плаваємо вулицями на човнах, а влітку на річковому броді (горобцеві (старій жабі) по коліна (по око)) (І. Цюпа. Дзвони янтарного літа). – Ви тільки, бува, нічого не скажіть Давиду Онопрійовичу, бо ми й так (живемо з ним як блоха з котом; як кішка з собакою; як кішка з мишкою) (С. Добровольський. Тече річка невеличка.). – Нас не проведеш на полові, ми (обстріляні ворони; стріляні горобці)! (Р. Іванчук. Орда.). – А ті он, у свитках? ... Вони ж, як то кажуть, ще (смаленого вовка не бачили;

стріляного вовка). Списа до ладу тримать не вміють (В. Кулаковський. Северин Наливайко).

- Сам, скрізь сам, – ... і (б'юся як риба об лід; як муха в окропі), і загину або під шпіцурами, - однаково сам (М. Старицький. Кармелюк.).

Можливі варіанти: гав не ловили; куди і ворон не занесе кості; хоч вовків ганяй; горобцеві по коліна; живемо з ним як кішка з собакою; смаленого вовка не бачили; б'юся як риба об лід.

Поясни значення виразу:

- Б'юся як риба об лід, а не бачу свій слід (укр. прислів'я).

Склади усно кінцівку розповіді з життя ув'язненого:

Ще й півні не співали; кури не посідали; корови й (бики) води не пили як за мною прийшли. Хотів з товаришем пожитися – заробив на куркин ніс; як кобилі пиріжок; як зайцю (горобцю) пополуднювати; як котячих сліз; мишам на сльози. Потрапив до буцегарні у свинячу чашку; козячий слід; свинячий час, що й ніде стати. Напхалося нас тут як бліх у сивої кобили; як горобців у стрісі; як граків на смітнику; як мурашок; як собак на бойні. Сиджу як кіт на проводах; як корова в сідлі (на велосипеді); як гуска (свиня) на мотоциклі; як курка в гнізді (ступі, на драбині, на яйцях, на кілочках); як сорока на гілці (жердині, горбі, на припічку). Поглядаю як кіт на масло (сало, м'ясо); як горобець на полову. А їжа така, хоч свиням вилий; і свині одвертаються; і коти не їдять; і собаки не їстимуть. Знаю, що кінь волю не товариш; гусак свині не товариш; віл до вола, кінь до коня, а свиня в тин, коли нема з ким

Довідка: Заліг як кошеля в грубі; як кіт на припічку; наче коти його качали (смоктали). Скільки вовка не годуй, а він все одно у ліс дивиться; хоч би сова попід небом літала, та соколом не стала б; скільки б ворона не купалась, гускою не стане. Було б сіно, кози будуть; були б свині, а корито буде; була б корівка, буде й дійничка (молоко); була б свинка буде й

щетинка; була б свинка – буде не тільки м'ясо, а щетинка. Журавель у небі, а ти йому вже ціну виставляєш; рибка в ріці, та не в руці.

Заміни фразеологізм іншим синонімічним виразом

Досталося ж Денисові Лискотуну за усі його діла ... [полискотав] його катюга добре, і спроваджено до кун панії до [компанії], до товариства, туди, де козам роги правлять (Г. Квітка-Основ'яненко. Перекотиполе.).

- Скільки я набралась тоді страху. Дві ночі не спала, а ніби подрімала, як курка на сідлі (І. Нечуй-Левицький. Живцем поховані.)
- Ніби все правда і правильно, а десь на серці коти шкребуть (В. Собко).

Ключ: де раки зимують; як півень на шесті; миші на серці шкребуть.

Заповни пропуски

- Тонкий панич цибатий як журавель, з рижуватим шорстким, як на ведмеді, волоссям, з великим лобом –; з великими, розумними, сірими очима.

- Прізвище в землячка змінене, не розбереш, якої він національності:(Л. Богуславець. Від Находки до Чернівців.).

- Нам з вами з нього, живого, ніякої користі. ... Сам з'явиться. А коло поту готовий процес, стільки старань – і(Б. Харчук. Два дні.).

- Ну,, чого рота роззявив? (Г. Тютюнник).

Довідка: хоч кошенят (пацюки, цуценят) бий; ні риба ні м'ясо; ні гава ні пава; **собаці** (кобилі) під хвіст; **гони биків** (горобців, свиней).

Прочитай речення, продовж синонімічний ряд:

А він же, як блоха в панамі. ... (Гірс); Як не дивись, а як вош на каблуках – мала, ледве помітна (Лисич.)

надто малий:

Варіанти: малий як гнида; низький як миша в картузі; малий як гороб'ячий ніс; малий як голуб'ячий ніс; низький як блоха в шапці.

Заміни фразеологізми одним словом

- а) змотатися мухою; загнати вола (голуба, тюльку); в собачу рись; на короткій козі _____;
- б) як баран з жита; як поросся з хати; як свиня з кущів; як заєць з огудини; як горобець з конопель _____;
- с) ні за цапову душу згинути; пропав як кіт на ярмарку; як корова (кішка; кіт; жаба) язиком злизала; кури заносили; вовки з'їли; вдень собаками не знайдеш _____.

Ключ: несподівано; безслідно; швидко.

Склади синонімічний ряд до таких понять:

надто пізно

ніколи

Довідка: кричати як козел на прив'язі; у собачий голос; у поросячий визг; як печені голуби полетять; як корова заспіває; коли курка закукурікає; у поросячий крик; у свинячий вереск; як горобці вперед хвостами полетять; як горобці занявкують; у псячі голоси; у свинячий голос; коли рак на горі свисне; коли (як) петух (півень) знесеться.

Продовж таблицю на означення синонімів та їх варіантів

синоніми	їх варіанти
тягнути kota з підворотні; тягти бика за роги; тягти коня за гриву; лапати зайця возом; як віл возом; як баранячий хвіст теліпатися; силованим волом не додерешся; волом зайця не здоженеш	тягти kota за хвіст; тягти кішку за хвіст; тягти куцога за хвіст; тягти Сірка (собаку) за хвіст; тягти бика за хвіст

Варіанти:

як муха перед смертю; як два коти над салом;

як порося бішене; як кіт і собака;

як жарена курка; як кішка з мишкою;

як жарений заєць; як два коти над рибою;

як смалений півень; як блоха з котом;

як шпарений заєць; як два коти в мішку

як горобець по сараю;

як заєць маринований;

як собака по чувалу;

як слон по хаті;

як заєць по капусті;

як кінь по череді;

як жеребець по городу;

як Сірко по цибулі;

як куций бик по череді;

як тигр по клітині

як кішка підпечена

Назви зайвий фразеологізм в логічному рядку:

вивертатися як кіт на припічку; котів давити; кішкою спину гнути; придушити kota; заяче серце; вовче горло; гороб'яче серце.

Ключ: кішкою спину гнути – у значенні брехати; вовче горло – у значенні бути ненаситним.

Словникова робота. Дай пояснення синонімічним виразам:

a) посилати кішку по сало; поставити цапа город стерегти; пустити цапа в капусту

_____ ;
_____ ;

b) пішого сокола і ворони б'ють; на полохливе дерево й кози скачуть _____ ;

c) напасти як кіт на мишу; кидатися як кіт до миші; шулікою налітати _____ ;

d) пожалів вовк кобилу – zostавив хвіст і гриву; жалів яструб курку, доки всю обскуб _____ .

Можливі варіанти: пожалів тільки на словах, а насправді приніс велику шкоду, нещастя; на сумирну, нещасну людину одна за другою звалюються неприємності, йому за все дістається; хижо накидатися, нападати на кого-небудь раптово; марно сподіватися на позитивний результат.

Висновок. Оскільки вмiла побудова висловлювань в професії правоохоронця – це однозначний успіх та порозуміння обох сторін, тож, прийоми і методи, якими ми збираємось керуватись будуть лише цьому сприяти.

Таким чином, посилюючись на емоційність мовлення курсантів за допомогою синонімів та їх варіантів, ми не тільки зможемо збагатити фразеологічний словник новими зооїдіомами, а й, подбаємо про їхню

ступінь мовленнєвої виразності, що в умовах нового комунікативного підходу дасть можливість обирати більш точний й правильний варіант, продемонструє ефективну систему національно-патріотичного виховання [3].

Література

1. Балабуха К.В. Місце сталих виразів у професійно-орієнтованому навчанні іноземних мов студентів-юристів: V Научно-практическая интернет-конференция "Альянс наук: ученый-ученому" (25-26 февраля 2010). – Одеська нац. юридична академія України. [Електронний ресурс] / К.В. Балабуха. URL: <http://www.confcontact.com/2010alyans/fllbalab.php>
2. Баллер Э.А. О культуре и культурности / Э.А. Баллер. – М.: Знание, 1966. 96 с.
3. Бандурка О. М. Професійна етика поліцейського: науково-практ. посібник, Харків: Золотая миля, 2017. 294 с.
4. Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2016–2020 роки : затверджено постановою Кабінету Міністрів України № 148 від 18.02.2016 р. В.: Офіційний вісник України/ № 21. 22.03.2016 р., с. 9. ст. 828.
5. Джаграева М.Л. Коммуникаивно-прагматический подход к изучению фразеологических деривантов // Актуальные проблемы коммуникации культуры. Пятигорск: ПГЛУ, 2004. С. 40-43.
6. Дзунда А.І. Комунікативна культура як умова ефективності проектування середовища педагогічної взаємодії [Електронний ресурс] / А.І. Дзунда. URL: [www/nbu.gov.ua](http://www.nbu.gov.ua).
7. Дроздова І.П. Наукові основи формування українського професійного мовлення студентів нефілологічних факультетів ВНЗ: [монографія]. Харків: ХНАМГ, 2010. 320 с.

8. Дружененко Р.С. Етнопедагогічні засади формування мовленнєвих умінь і навичок учнів основної школи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 / Р.С. Дружененко. Херсон, 2005. 18 с.
9. Дудик П.С. Стилїстика й культура мовлення: [зб. наук. пр.]. – Серія 10 – Проблеми граматики і лексикології укр. Мови. К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009. Випуск 5. С.17-20.
10. Ісаєнко М.М. Формування комунікативних умінь у курсантів вищих закладів освіти МВС: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13. 00.04 / М.М. Ісаєнко. Одеса, 2002. 21 с.
11. Колетвинова Н.Д. Использование фразеологизмов в процессе формирования профессиональной коммуникативности студентов // Фразеология в аспекте науки, культуры, образования: тезисы докладов Международной научно-практической конференции, посвященной 75-летию А.М. Чипасовой. Челябинск: Изд-во ЧГПУ, 2001. С. 199-203.
12. Лузік Е. Проблеми організації науково-творчої діяльності студентів / Е.Лузік // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах: [зб. наук. пр.]. К., 2002. Вип. 2. С.112-121.
13. Муравицька М.П. Полісемія і синонімія. Мовознавство. 1983. №1. С. 29-39.
14. Пентиліук М.І., Маруніч І.І., Гайдаєнко І.В. Ділове спілкування та культура мовлення: [навч. посіб.] / М.І. Пентиліук, І.І. Маруніч, І.В. Гайдаєнко. – К.: Центр навчальної літератури, 2010. 224 с.
15. Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови. К.: Либідь, 1992. С. 56-64.
16. Потебня А.А. Мысль и язык. – Гл.3: Гумбольдт // Собрание трудов; Мысль и язык / А.А.Потебня. М.: Лабиринт, 1999. С.26-45.
17. Потебня А.А. Мысль и язык. К.: Синто, 1993. 192 с.

18. Про вищу освіту. Закон України від 1.07.2014 № 1556-VII із змін.
URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
19. Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40–41. Ст. 379.
20. Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України. Матеріали науково-практичної конференції, 8 квітня 2016 р., МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. С.9-19.
21. Рудюк Т. Граматична стилістика фразеологізмів-синонімів з гендерним змістом. Культура слова. 2010. № 72. С.122-126.
22. Філософія. Хрестоматія. Від витоків до сьогодення: [навч. посіб. / за ред. Л.В. Губерського] // Розділ 12. Філософія мови. К.: Знання, 2012. С. 377-379.
23. Коваль А.П. Практична стилістика сучасної української мови. К.: Вища Школа, 1978. С.41-45.